

DATE NOI PRIVIND PONDURI ANTICE ȘI MEDIEVALE TÂRZII DESCOPERITE ÎN DOBROGEA*

Gabriel CUSTUREA**

Cuvinte cheie: pond, Dobrogea, dirhem, semissis, tremissis.

Keywords: pond, Dobrogea, dirhem, semissis, tremissis

Rezumat: Autorul prezintă 10 ponduri intrate recent în colecțiile MINAC. Este vorba de un pond callatian (roman timpuriu), descoperit la Dulcești (nr.1), piese romane târzii descoperite la Izvoarele – Sucidava (nr. 2, 3) și undeva în Dobrogea (nr. 9), și șase ponduri medievale târzii și moderne, descoperite la Târgușor (nr. 4, 5, 6), Tufani (nr. 7), Vâlcele (nr. 8) și într-un loc neprecizat (nr. 10).

Toate aceste descoperiri atestă dezvoltarea schimburilor comerciale și chiar a schimburilor de bani în diferite epoci istorice.

Abstract: The author presents 10 weights recently entered in the MINAC collections. It is a Callatian weight (early Roman), discovered at Dulcești (no. 1), late Roman pieces discovered at Izvoarele - Sucidava (no. 2, 3) and somewhere in Dobrogea (no. 9), and six late medieval and modern weights, discovered in Târgușor (no. 4, 5, 6), Tufani (no. 7), Vâlcele (no. 8) and in an unspecified place (no. 10).

All these discoveries attest to the development of trade and even the exchange of money in different historical epochs.

Recenta apariție întâmplătoare a unor ponduri antice și medievale târzii ne îndeamnă să continuăm seria articolelor dedicate acestor artefacte¹, cu atât mai mult cu cât numărul celor publicate crește în mod continuu².

* O formă mai restrânsă a fost prezentată la Sesiunea Internațională Pontica, 6 – 8 octombrie 2016.

** Gabriel CUSTUREA: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; e-mail: custurea@gmail.com.

¹ CUSTUREA 1995-1996, p. 323-328; CUSTUREA 1998, p. 307-308; CUSTUREA 2002-2003, p. 439-443; CUSTUREA 2009, p. 672-683.

² ELEFTERESCU & ȘERBĂNESCU 2009, p. 183, nr. 23, 24; GRĂMĂTICU & IONIȚĂ 2011, p. 497-502; ICONOMU & CHIRIAC 2008, p. 105-118; MOTOTOLEA 2009, p. 663-669; PARASCHIV 2010, p. 509-512; PARASCHIV 2014, p. 551-555.

În cele ce urmează prezentăm un număr de 10 ponduri din plumb și bronz. Ele datează din perioada elenistică sau romană timpurie (1 ex.), romano-bizantină (3 ex.) și medievală târzie (6 ex.). Despre opt dintre piese există informații privind locul descoperirii (trei în mediul rural, cinci în cel urban).

Piesa elenistică (romană timpurie) este o emisiune a Callatisului, dar din cauza stării fragmentare nu putem preciza ce unitate de măsură reprezintă. Locul descoperirii, în teritoriul callatian, și inscripția ΔAMOCI îl arată ca un produs al polisului dorian³.

Două dintre piesele romano-bizantine (nr. 2, 3) se alătură numeroaselor și diverselor descoperiri de epocă din așezarea urbană Sucidava Moesică⁴. Pondurile nu par să fie emisiuni oficiale, dar gramajul se încadrează în valoarea de $\frac{1}{2}$ *nomisma* (*semissis*), respectiv $\frac{1}{3}$ *nomisma* (*tremissis*). Cel de-al treilea pond (nr. 9) este o piesă mai neobișnuită, prin aspect și marcaj, deși poate fi încadrat și el în rândul unităților de măsură romane târzii ca $\frac{1}{2}$ uncie sau 12 *grammata*⁵.

Pondurile medievale târzii și moderne (nr. 4 – 8, 10) sunt submultipli sau multipli ai dirhemului, unitatea de bază otomană pentru masă⁶.

Aceste piese se încadrează după tipologia lui Garo Kürkman⁷ în categoriile D (nr. 4), F (nr. 7, 8), L (nr. 5) și U (nr. 6), cu datările specifice. Până în prezent din Dobrogea nu au fost publicate ponduri de tip D, datate larg între domnia lui Mehmed II și anul 1922 (abolirea sultanatului) și nici cele discoidale, de tip L și U, cu aceeași datare largă⁸.

Toate cele 10 ponduri sunt descoperiri întâmplătoare, fără context arheologic, și din acest motiv lipsesc datări mai precise. Din informațiile de care dispunem, coroborate cu bibliografia unor descoperiri similare putem însă să schițăm o imagine mai apropiată a realităților din provincia danubiano – pontică.

³ MOISIL 1957, p. 256.

⁴ CULICĂ 1965, p. 419-426; CULICĂ 1966, p. 189-195; CULICĂ 1969, p. 355-372; CULICĂ 1972, p. 367-400; CULICĂ 1973-1975, p. 227-230; CULICĂ 1975, p. 215-262; CULICĂ 1976, p. 115-133; CULICĂ 1979, p. 145-149; CULICĂ 1980, p. 409-418; CUSTUREA 2019a, p. 149-150, nr. 50; CUSTUREA & VELTER 2017, p. 595, nr. 62-65; CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1997, p. 380-381, nr. 1754-1786; CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1998, p. 319-321, nr. 1893-1930; CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1999, p. 353, nr. 2043-2054; IRIMIA 1985, p. 141-156; IRIMIA 2002-003, p. 161-176; RĂDULESCU & CLIANTE 1986, p. 127-158; VERTAN & CUSTUREA 1982, p. 277-278, nr. 433-443; VERTAN & CUSTUREA 1988-1989, p. 372, nr. 1186, 1187, p. 373-377, nr. 1195-1255; VERTAN & CUSTUREA 1995-1996, p. 316-318, nr. 1581-1606.

⁵ DAVIDSON 1952, p. 209, nr. 1588.

⁶ HINZ 1970, p. 3-5; KÜRKMANN 1991, p. 11; PERE 1968, p. 36.

⁷ KÜRKMANN 1991, p. 12.

⁸ KÜRKMANN 1991, p. 12, 15 – 18.

CATALOG

DULCEȘTI

1. Pond, plumb, 11,91 g, 27 x 20 x 3,5 mm, fragment.

Hermes agoraios cu *petasos*, ΔAMOCI

Sec. II – III (?), emisiune callatiană. Inv. 81 103.

IZVOARELE – SUCIDAVA

2. Pond, bronz, 2,41 g, 16,5 x 15,5 x 2 mm.

Lizibil: N (?)

Semissis ($\frac{1}{2}$ *nomisma*), sec. IV – VI. Inv.81 384. Abaterea de la standard (uncia = 27,264 g) este de + 6,07 %.

3. Pond, bronz, 1,66 g, 11,5 x 10 x 2 mm.

I·I

Tremissis ($\frac{1}{3}$ *nomisma*), sec. IV – VI. Inv. 83 607. Abaterea de la standard este de + 11 %.

TÂRGUȘOR – ESTER

4. Pond octogonal, bronz, 1,32 g, 14,5 x 14 x 1,5 mm.

Av. Rețea de linii incizate; Rv. Trei puncte incizate, așezate în triunghi.

$\frac{1}{3}$ dirhem (?), sec. XV – XIX. Inv. 83 608. Abaterea de la standard (dirhem = 3,207g) este de + 23,48 %.

TÂRGUȘOR (împrejurimi)

5. Pond discoidal, bronz, 38,72 g, D = 58,5 mm, di = 30 mm, gr. = 3 mm.

5 ponsoane (2 tugrale, cifre arabe 7, 9, litera ghaim).

12 dirhemi(?), sec. XIX. Inv. 76 611. Abaterea de la standard este de + 0,61 %.

6. Pond discoidal, bronz, 160,00 g, D = 89 mm, di = 14 mm, gr. = 14 mm.

2 ponsoane (tugra Abdulmedjid?, cifra arabă 84).

50 dirhemi, sec.XIX. Inv.76610. Abaterea de la standard este de - 0,22%.

TUFANI – BORUNGEA

7. Pond poliedric (14 fețe), bronz, 63,78 g, 22 x 21,5 x 21 mm.

20 dirhemi, sec. XV–XIX. Inv. 83347. Abaterea de la standard este de -0,57 %.

VÂLCELE – HOȘCADÎN

8. Pond poliedric (14 fețe), bronz, 62, 17 g, 22 x 20 x 20 mm.

o o incizate pe una dintre fețele rombice
20 dirhemi, sec.XV – XIX. Inv. 83 348. Abaterea de la standard este de - 3,08 % .

DOBROGEA – PASSIM

9. Pond discoidal, plumb, 14,74 g, 28 mm, uniface .

I . B în cerc de globule.

½ uncie (12 *grammata*), sec. IV – VI. F.n. Abaterea de la standard este de + 8,12 % .

10. Pond octogonal, bronz, 2,98 g, 27 x 26 x 1 mm, uniface.

O incizie în centrul octogonului.

1 dirhem, sec. XV – XIX. F.n. Abaterea de la standard este de - 7,08 % .

În ceea ce privește exactitatea pondurilor se observă că de cele mai multe ori sunt variații mici de până la 5 %, dar există și cazuri cu abateri mai semnificative. Cele mai multe dintre piesele prezentate fac parte din categoria pondurilor neoficiale. Astfel de cazuri se întâlnesc din antichitate până în epocile medievală și modernă⁹.

În zona localității Dulcești se află trei așezări antice cunoscute din periegeze și s-au descoperit câteva monede romane emise în secolele I-III, încă inedite¹⁰. Despre Izvoarele, antica Sucidavă Moesică, nu mai este cazul să subliniem bogăția și diversitatea materialelor descoperite aici. De la Târgușor – Ester și din zonă s-au publicat, de asemenea, numeroase alte piese fie antice, fie medievale¹¹, ca de altfel și de la Tufani¹². În documentele din secolele XVI – XIX sunt amintite aici satele Malcoci și Șarapcea Caraagaci¹³. De la Vâlcele – Valeli între secolele XVI – XIX¹⁴ – provin mai multe monede și un capac de recipient de teriac, publicat recent¹⁵.

Prezența acestor piese, mai ales în zona rurală – Dulcești, Tufani, Vâlcele – atestă existența unei vieți economice dezvoltate, bazată pe schimburi marfă – bani, în care se vehiculau mărfuri de tipul mirodeniilor, coloranților, medicamentelor, cosmeticilor sau se schimbau bani, fie în antichitate fie în epocile medievală și modernă .

⁹ CUSTUREA 2009, p. 674-677; OCHEȘEANU 1989, p. 91-97 .

¹⁰ Cod RAN 60614.01; 60614.02; 60614.03.

¹¹ ANTON-MANEA 2002-2003, p. 329-337; CUSTUREA 1995-1996, nr. 5-8, 10; CUSTUREA 1998, p. 307, nr. 1, 3; CUSTUREA 2002-2003, p. 441, nr. 3-6, 8, 10-14; CUSTUREA 2008, p. 416, nr. 2, 5, 6; CUSTUREA 2009, p. 675-677, nr. 9, 12, 15, 19-25; CUSTUREA 2010, p. 471-507; CUSTUREA 2019a, 197-198, nr. 112, 113; MOTOTOLEA 2009, p. 665, nr. 3; MOTOTOLEA 2015-2016, p. 315-356; PARASCHIV TALMAȚCHI & CUSTUREA 2012, p. 347, nr. 8, 9, 14.

¹² CUSTUREA 2019a, p. 201, nr. 120; CUSTUREA & PARASCHIV TALMAȚCHI 2011, p. 136, nr. 4; CUSTUREA & VELTER 2017, p. 598-600, nr. 108-136; PARASCHIV TALMAȚCHI & CUSTUREA 2012, p. 346, nr. 2, 6, p. 348, nr.15.

¹³ GHIAȚĂ 1980, p. 53, nr. 166; 55, nr. 226.

¹⁴ GHIAȚĂ 1980, p. 55, nr. 250.

¹⁵ CUSTUREA & VELTER 2017, p. 600, nr. 139 – 145; CUSTUREA 2019b, p. 433, nr. 2.

BIBLIOGRAFIE

ANTON-MANEA 2002-2003 – C. Anton-Manea, *Inele sigilare medievale din Dobrogea centrală (sec. XVII – XVIII)*, Pontica 35-36 (2002-2003), p. 329-337.

CULICĂ 1965 – V. Culică, *Croix romano-byzantines découvertes a Pîrjoaia (district d'Adamclisi, region de Dobroudja)*, Dacia N.S. 9 (1965), p. 419-426.

CULICĂ 1966 – V. Culică, *Fragmente de rame de plumb pentru oglinzi găsite la Pîrjoaia*, SCIV 17 (1966), 1, p. 189-195.

CULICĂ 1969 – V. Culică, *Obiecte de caracter creștin din epoca romano-bizantină găsite la Pîrjoaia-Dobrogea*, Pontice 2 (1969), p. 355 – 372.

CULICĂ 1972 – V. Culică, *Moneda mărunță romano-bizantină din secolul al V-lea e.n. și unele replici în plumb de la Izvoarele, jud. Constanța*, Pontica 5 (1972), p. 367-400.

CULICĂ 1973-1975 – V. Culică, *Două ponduri romano-bizantine*, BSNR 67-69 (1973-1975), p. 121-123, p. 227-230.

CULICĂ 1975 – V. Culică, *Plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Dobrogea), I*, Pontica 8 (1975), p. 215-262.

CULICĂ 1976 – V. Culică, *Plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Dobrogea), II*, Pontica 9 (1976), p. 115-133.

CULICĂ 1979 – V. Culică, *Tipar pentru turnat plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Addenda et corrigenda)*, Pontica 12 (1979), p. 145-149.

CULICĂ 1980 – V. Culică, *Plăci votive și reprezentări sculpturale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele din teritoriul municipiului Durostorum*, SCIVA 31 (1980), 3, p. 409-418.

CUSTUREA 1995-1996 – G. Custurea, *Câteva ponduri medievale descoperite în Dobrogea*, Pontica 28-29 (1995-1996), p. 323-328.

CUSTUREA 1998 – G. Custurea, *Noi ponduri medievale din Dobrogea*, Pontica 31 (1998), p. 307-308.

CUSTUREA 2002-2003 – G. Custurea, *Ponduri antice și medievale descoperite în Dobrogea*, Pontica 35-36 (2002-2003), p. 439-443.

CUSTUREA 2008 – G. Custurea, *Capsule de teriac descoperite în Dobrogea*, Pontica 41 (2008), p. 415-418.

CUSTUREA 2010 – G. Custurea, *Descoperirile monetare de la Ester-Târğușor (jud. Constanța)*, Pontica 45 (2010), p. 471- 507.

CUSTUREA 2009 – G. Custurea, *Ponduri antice și medievale descoperite recent în Dobrogea*, Pontica 42 (2009), p. 672-683.

CUSTUREA 2019a – G. Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. VI-VIII)*, Constanța, 2019.

CUSTUREA 2019b – G. Custurea, *Două noi capace de teriac descoperite pe teritoriul Dobrogei*, Pontica 52 (2019), Supplementum VI, p. 431-443.

CUSTUREA & PARASCHIV TALMAȚCHI 2011 – G. Custurea, C. Paraschiv Talmațchi, *Small Crosses from the Byzantine Period Discovered on the Danube-Pontic Territory*, EBPB 6 (2011), p. 135-148.

CUSTUREA & VELTER 2017 – G. Custurea, A.M. Velter, *Monede medievale și moderne descoperite în Dobrogea (1223-1872)*, Pontica 50 (2017), p. 573-631.

CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1997 – G. Custurea, A. Vertan, G. Talmațchi, *Descoperiri monetare în Dobrogea (XI)*, Pontica 30 (1997), p. 371-387.

CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1998 – G. Custurea, A. Vertan, G. Talmațchi, *Descoperiri monetare în Dobrogea (XII)*, Pontica 31 (1998), p. 309-328.

CUSTUREA, VERTAN & TALMAȚCHI 1999 – G. Custurea, A. Vertan, G. Talmațchi, *Descoperiri monetare în Dobrogea (XIII)*, Pontica 32 (1999), p. 347-365.

DAVIDSON 1952 – G. Davidson, *Corinth XII. The minor objects*, Princeton, New Jersey, 1952.

ELEFTERESCU & ȘERBĂNESCU 2009 – D. Elefterescu, D. Șerbănescu, *Piese de epocă romană aflate în colecțiile Muzeului Civilizației Gumelnița, Oltenița, Peuce s.n. 7* (2009), p. 171-192.

GHIĂȚĂ 1980 – A. Ghiăț, *Toponimie și geografie istorică în Dobrogea medievală și modernă*, Memoriile Secției de studii istorice a Academiei R.S.R, s. IV, t. 5 (1980), p. 29-61.

GRĂMĂTICU & IONIȚĂ 2011 – S. Grămăticu, V. Ioniță, *Un pond de plumb din vremea lui Antoninus Pius*, Pontica 44 (2011), p. 497-502.

HINZ 1970 – W. Hinz, *Islamische Masse und Gewichte. Umgerechnet ins metrische System*, Handbuch der Orientalistik, Leiden / Koln, 1970.

ICONOMU & CHIRIAC 2008 – C. Iconomu, C. Chiriac, *Ponduri inedite dobrogene dintr-o colecție particulară*, ArhMold 31 (2008), p. 105-118.

IRIMIA 1985 – M. Irimia, *În legătură cu unele tegule șampilate descoperite la Izvoarele (jud. Constanța)*, Pontica 18 (1985), p. 141-156.

IRIMIA 2002-2003 – M. Irimia, *Noi descoperiri de tegule romane șampilate în sud-vestul Dobrogei*, Pontica 35-36 (2002-2003), p. 161-176.

KÜRKMAN 1991 – G. Kürkman, *Osmanlılarda Ölçü Ve Tartılar / Ottoman Weights and Measures*, Istanbul, 1991.

MOISIL 1957 – C. Moisil, *Ponduri inedite sau puțin cunoscute din Histria, Callatis și Tomi*, SCN 1 (1957), p. 247-294.

MOTOTOLEA 2009 – A. Mototolea, *Ponduri romano-bizantine din colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța*, Pontica 42 (2009), p. 664-670.

MOTOTOLEA 2015-2016 – A. Mototolea, *Cataramă-pafta de influență orientală din colecțiile Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța*, Pontica 48-49 (2015-2016), p. 315-356.

OCHESĂNEANU 1989 – R. Ocheșeanu, *Pondurile unciale din Tomis. Încercare de clasificare tipologică și interpretare statistică*, SCN 9 (1989), p. 89-103.

PARASCHIV 2010 – D. Paraschiv, *Două ponduri unciale din bronz descoperite la (L)Ibida*, Pontica 43 (2010), p. 509-512.

PARASCHIV 2014 – D. Paraschiv, *Noi ponduri unciale din nordul Dobrogei*, Pontica 47 (2014), p. 551-555.

PARASCHIV TALMAȚCHI & CUSTUREA 2012 – C. Paraschiv Talmațchi, G. Custurea, *Cloting Accessories Ornaments found in Dobrudja*, Pontica 45 (2012), p. 345-360.

PERE 1968 – N. Pere, *Osmanlılarda Madenî Paralar*, Istanbul.

RĂDULESCU & CLIANTE 1986 – A. Rădulescu, T. Cliante, *Tezaurul de la Sucidava – Izvoarele (jud. Constanța)*, Pontica 19 (1986), p. 127-158.

VERTAN & CUSTUREA 1982 – A. Vertan, G. Custurea, *Descoperiri monetare în Dobrogea (IV)*, Pontica 15 (1982), p. 275-292.

VERTAN & CUSTUREA 1988-1989 – A. Vertan, G. Custurea, *Descoperiri monetare în Dobrogea (VIII)*, Pontica 21-22 (1988-1989), p. 369-390.

VERTAN & CUSTUREA 1995-1996 – A. Vertan, G. Custurea, *Descoperiri monetare în Dobrogea (X)*, Pontica 28-29 (1995-1996), p. 309-321.

1

2

3

4

5.

5a.

5b.

5c.

Planșa 1.

6.

6a.

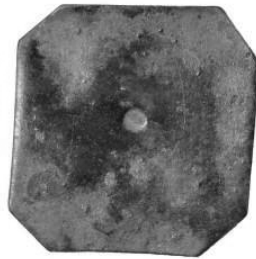
7.

8.

9.

10.

Plansa 2.